

stanovisko, jako by to byl skutečný dialog, vedený skutečnými osobami; pohlédneme-li na něj jako na dialog dramatický, zjistíme, že např. tam, kde se Borkman snaží „vylíčit motivaci svého činu, aby se slovo „vina“ ukázalo jako pojmenování nevhodné“, zatímco „Ella Renheimová různými významovými zvraty s rostoucí převahou uvádí jeho čin stále pevněji do okruhu tohoto pojmenování“, formoval básník Borkmanovy repliky tak, aby za nimi slovo „vina“ stále určitěji zaznívalo, repliky Elly Renheimové pak tak, aby význam „vina“ nebyl hned do té míry nezvratný, že by rázem změnil celou souvislost, kterou má na mysli Borkman. Podobně také končící obvinění je nejprve vyjádřeno jediným slovem: „Zločince“, aby v kontextu Borkmanově mohlo nabýt významu „defraudace“ atp.

Není tedy významová jednotka dána pojmenováním aktem mluvící osoby, po němž by následovaly akty ostatních účastníků, nýbrž pojmenováním aktem básníka, kdežto akt mluvící osoby je dán jako význam teprve v okamžiku, kdy čtenář danou jednotku vnímá. V tom okamžiku, jak bylo řečeno, jsou však dány také akty ostatních účastníků. Vstupují tedy do čtenářovy mysli všechny konkurující akty současně, stejně jako je všechny současně má na mysli básník při příslušném pojmenováním akty. Konkurence pojmenováním aktů různých účastníků při formování téže jednotky je ovšem touto současností ještě zesilována. Z toho plyne, že jednotící pojetí, které je specifickou vlastností dialogu dramatického, nepřibližuje jej ve srovnání s běžným rozhovorem k monologičnosti, nýbrž naopak dává čtenáři ještě intenzivněji pocítovat ty vlastnosti, kterými se dialogická významová výstavba liší od monologické; neboť konkurence různých pojmenováním aktů je, jak jsme viděli, pro pojmenování v dialogu specifická.

3. VÝSTAVBA VÝZNAMOVÝCH KONTEXTŮ

Obrátíme nyní pozornost ke způsobu, jakým vznikají v dramatickém dialogu kontexty. Kontext je významová jednotka dynamická; to znamená, že se její význam postupně uskutečňuje v průběhu času, na rozdíl od jednotky statické (např. pojmenování), jejíž význam je dán jedním rázem.¹⁾ Řídí se tedy významová výstavba jazykového kontextu v podstatě týmiž principy jako výstavba každého časového objektu. Pronikavou analýzu podal Husserl ve svých přednáškách z r. 1904/5.²⁾ Základ významové výstavby časového objektu ukazuje Husserl na příkladu tónu: Tón „začíná a ustává a celá jednotka jeho trvání, jednota celého průběhu, v němž tón začíná a ustává, ustupuje“ po zakončení do stále vzdálenější minulosti. V tomto klesání jej ještě pevně „držím“, mám jej v „retenci“; ta dokud trvá, má tón svou vlastní časovost, je týž, jeho trvání je totéž. Mohu obrátit pozornost k způsobu, jakým je tón dán. Tón a trvání, které je jím vyplněno, si uvědomuji v kontinuitě, způsobů, v „ustavičném plynutí“; jeden bod, jedna fáze tohoto plynutí se nazývá „vědomí o začínajícím tónu“, a v něm si uvědomuji první časový bod trvání tónu ve způsobu „ted“ (in der Weise des Jetzt).

Tón je dán, to znamená, uvědomuji si jej jakožto ted; uvědomuji si jej však jakožto ted, „dokud“ si jakožto ted uvědomuji nějakou jeho fázi. Jestliže však nějaká časová fáze [...] (vyjma fázi počáteční) je aktuálním „ted“, uvědomuji si kontinuitu fázi jakožto „předtím“, a celou rozlohu časového trvání od počátečního bodu

1) Srov. Mukarovský, „O jazyce básnickém“, *Kapitoly z české poetiky I*, s. 124.

2) *Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*. Ed. M. Heidegger, *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung* IX, 1928, s. 367nn.